

אשכולות

העלון השבועי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה"

לזכר עולם יהיה צדיק לע"נ מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל נלב"ע ב' באדר א' ה'תשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

פרשת ויקהל פקודי-החודש

כ"ה באדר ה'תשס"ט

גיליון מס' 95

(שנה שלישית)

זמני השבת

ת"א י"ג	ת"א י"ד	הדלקת נרות
17.10	17.31	צאת השבת
18.27	18.29	

זעילוי נשמת

סבתנו מרת ציפורה חיה רחל כרמל ע"ה בת הרב מרדכי אלעזר זצ"ל

נלב"ע בכ" בניסן ה'תשס"ג ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י אוהד פרידמן ומוטי פקטר (ד')

תשובת המשקל

מאור דוד בראל (ג')

ה אחרונות בפרשיות בניית המשכן הן פרשות ויקהל פקודי שעיקרן: התנהלות עבודת בניית המשכן – "ויקהל", וספירת נדבת המשכן וכליו (רש"י) – "פקודי". וכיוון שמשלימה פרשה את אחותה נקראות אלו ביחד פעמים רבות.

ולכאורה שתי פרשות אלו מיותרות בתורה "שאינן בה מיותר כלל" שהרי לימד רבש"ע את משה בסיני כיצד לייצור ולבנות את המשכן ותכולתו מן הקורה הגדולה ביותר עד הקרס הקטן ביותר ולבסוף ציווהו ככל אשר צויתך יעשו (ל"א, י"א) וברור שכשירד משה מן ההר יצווה את בני ישראל ככל אשר ציווהו ה' ויעשו כן א"כ מדוע נצרכה התורה לציין את מהלך העבודה ואת תוצריה לפרטי פרטים?

ועוד קשה, מדוע הוקדמו פרשות ציווי מלאכת המשכן לסיפור חטא העגל, הרי חטא העגל התרחש ימים רבים קודם לכן? (מוסף רש"י כ"א, ב') מובא במוסף רש"י (שם) שביוה"כ שאחר חטא העגל מחל ה' לבני ישראל על החטא שנאמר בו סלחתי כדברייך והראיה- חזר לצוותם, ובמה פתח וציווים? "מאת כל איש אשר יצבנו ליבו תקחו את תרומתי" – נדבת המשכן.

אחת מדרכי התשובה היא תשובת המשקל שעיקרה תשובה מלמטה למעלה (מן הגוף הגס אל הרוח המקולקלת) לאחר החרטה והמחילה האדם כתינוק ללא חטא מתחיל למרק את הגוף מגסותו. זוהי תשובת המשקל – שימוש בטבעים הגסים לעבודת ה' וע"י כך ילכו הרגשות הלבביים ויתעדנו (עפ"י מאורות הראי"ה לירח האיתנים).

שתי הנקודות הבולטות ביותר בפרשני המקרא בביאור פסוקי חטא העגל הם הלהט בהגשת הזהב לידי אהרון והזריות לחטא בעבודה זרה – "וישכימו ממחרת" (כפי שמוכח בגמרא פסחים ד' וישכם לשון זריות, ועיין עוד רש"י על הפסוק).

לאחר שמחל הקב"ה על חטאם ביום הכיפורים, מיד ניסה את בני ישראל דווקא ביצרים שבלטו בחטא העגל ראשית להט הגשת הזהב נסיון המשקל "וזאת התרומה אשר תקחו מאיתם זהב וכסף ונחושת". שנית, הזריות לחטא "ויקחו לי תרומה ועשו לי מקדש" (ראב"ע על המילה ויקחו משמע בצורה מיידית), הכל לפי ציווי ה'. והנה עם ישראל עמד בנסיון וההבחנה בתשובת המשקל שעשו באה לידי ביטוי בפרשות ויקהל ופקודי. בפרשת ויקהל רואים אנו את תשובת המשקל ללהט הנתינה והעשייה עד כדי שנאמר "מרבית העם להביא מידי העבודה למלאכה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש" (ויקהל לו ה-ו).

ובפרשת פקודי רואים אנו את תשובת המשקל לרגלים הממהרות לרוץ לרעה שחוזרות ומצייתות לאביהן שבשמים שנאמר בפרשה 18 פעמים "כאשר ציווה ה' את משה", להודיע שהתורה מעידה על המעשה שלא היה בו שינוי מהמצווה שציווה ה' את משה (עפ"י אוה"ח מ', י"ט). וזהו שנאמר שהמשכן בא לכפר על חטא העגל.

לפי עניות דעתי, זוהי הסיבה בגללה נכתבה פרשת חטא העגל בין פרשיות נסיון המשקל לפרשיות תשובת המשקל, ללמדנו יסוד חשוב: "שבע יפול צדיק וקם". מעלת הצדיק היא השיבה מן החטא. על כן ברוך משה את עם ישראל אחר בניית המשכן "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם... (רש"י ל"ט, מ"ג). ואכן זכו בני ישראל ל- "כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מעשיהם".

עקב "בין הזמנים" העלון הבא ייצא אי"ה לשבת קודש פרשת אחרי מות-קדושים

מערכת "אשכולות" מאחלת לכל רבני, אברכי, תלמידי, ועובדי הישיבה ולכל בית ישראל פסח שמח ובשר!

עורך: מוטי פקטר

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"ג אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!
העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org.il (עברית), www.kby.org (אנגלית)

צריך פים בחיים?

הרב חגי גבאי שליט"א

האם מותר לקנות ולהשתתף בהגרלות של מפעל פיס?

דין אסמכתא

נפתח בדברי המשנה בסנהדרין: "ואלו הפסולים (לעדות): המשחק בקובייה והמלוה בריבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית..." ועל כך שואלת הגמרא (סנהדרין כד):

"משחק בקובייה מאי קא עביד? אמר רמי בר חמא: משום הוה אסמכתא, ואסמכתא לא קניא. אמר רב ששת כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא, אלא לפי שאין עוסקין ביישובו של עולם, מאי בינייהו? איכא בינייהו דגמר אומנתא אחריתא."

ומבאר רש"י, שלשיטת רב ששת אין כאן אסמכתא כיוון: "דהא לא ידע אי ניצח אי לא ניצח, ואפילו הכי אתני, שמע מיניה מספקא אתני וגמר ומקני, ולא גזילה הוא."

א"כ שיטת רש"י היא שאסמכתא היא רק במקרה בו האדם צופה שהוא יעמוד בהתחייבות ולכן לא גמר והקנה בלב שלם, אבל בסיטואציה כמו משחק בקובייה שזהו דבר שלא תלוי בו לחלוטין ויש לו סיכוי סביר להפסיד – מראש הוא גומר ומקנה.

כאשר הרשב"א ניגש לביורו דין אסמכתא הוא מקדים וכותב:

"עוד אני רואה לכתוב דרך כלל במה שעלה בדעתי דרך אסמכתא, לפי שראיתי כל גדולי המחברים והמפרשים דרכים רבים ולא הסכים אחד עם חבריו ולקחו להם כללים ופרטים מכל אשר בחרו ולא ראיתי להם דרך נמלט מן הקישויות ואיני אומר להיות דרך זו אשר כתבתי יותר מכוון מן הראשונים, רק שהוא מלאכת שמים, ואפילו לא הועיל אפילו לדבר אחד לבד דיו..."

ואכן, סוגיא זו רחבה ומסועפת, וקיימות כעשר שיטות שונות בראשונים להסבר המונח "אסמכתא". אולם, לצורך השאלה ששאלנו נסתפק בהצגת דברי הרמב"ם.

דעת הרמב"ם

פוסק הרמב"ם בהלכות גזלה (פרק ו' מהלכות גזילה הלכה י'):

"המשחקים בקובייה, כגון אלו המשחקים בעצים או בעצמות וכיוצא בהם, ועושים תנאי ביניהם שכל המנצח את חברו ייקח ממנו סכום מעות, הרי זה גזל מדבריהם, ואף על פי שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חברו בחינם, דרך שחוק, הרי זה גזל. וכן המשחקים בבהמות או בעופות, ומתנים ביניהם שכל מי שתנצח בהמתו או העוף שלו, או שתמדה לרוץ יותר, ייקח ממנו כך וכך, הכל אסור, וגזל מדבריהם הוא."

א"כ, מוכח מהרמב"ם שפוסק כדעת רמי בר חמא שאסמכתא לא קניא והו"ל גזל מדבריהם. ולכאורה קיימת הוכחה לשיטתו של רמי בר חמא מדברי הגמרא בשבת (קמ"ט): העוסקת בענין הפלת גורל בין אנשים כדי לחלוק שתי חתיכות בשר: "מנה גדולה כנגד מנה קטנה אף בחול לאחרי אסור, מאי טעמא? משום קובייה". הרי כאן לא הוזכרה הסתייגות באדם העוסק ביישובו של עולם, ואם כן לכאורה מוכח כדברי רמי בר חמא.

אולם ממשיך הרמב"ם בהלכות עדות (פרק י') וכותב:

"המשחק בקובייה פסול לעדות, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא, הואיל ואינו עוסק ביישובו של עולם, הרי זה בחזקת שאוכל מן הקובייה, שהוא אבק גזל, וכן מפריחי יונים פסולים לעדות... והוא שלא תהיה לו אומנות אלא שחוק זה, כל אלו פסולים לעדות מדבריהם."

וא"כ מלשון הדברים ואינו עוסק ביישובו של עולם משמע שפסק הרמב"ם כרב ששת.

ביישוב הדברים אנו מגלים דרכים שונות:

הרדב"ז (תשובה חלק א' סימן שנט"ט) מבאר, שהרמב"ם פוסק כמו רמי בר חמא דהוי גזל מדבריהם, משום שאסמכתא לא קניא, וכדמוכח בגמרא בשבת שהזכרנו. אלא שהרמב"ם סובר שטעם זה בלבד לא מספיק לו לפסול אותו לעדות משום שהוא מורה היתר לעצמו, כיון דמדעתיה יהיב ליה, וכיוון שהוא סבור שבהיתרא קעביד אין לנו לפסולו לעדות, אלא מטעם שאינו עוסק ביישובו של עולם.

ומאידך מבאר ה**ב"ח** שהרמב"ם פוסק כרב ששת, אלא שהוא סובר בדעת רב ששת שלמרות שמשחק בקובייה יש בו משום אבק גזל והדבר אסור, וזה כדברי הגמרא בשבת שאסור להטיל גורל במנה גדולה כנגד מנה קטנה משום קובייה אולם למרות שיש אסור בכך אין לפסול אותו לעדות מסיבה זו א"כ מדובר באדם שאינו עוסק ביישובו של עולם, והרי הוא בחזקת שאוכל תמיד מן הקובייה שהוא אבק גזל.

ולמרות שממחלוקת זו בדעת הרמב"ם נוצרות מספר נפ"מ להלכה, לעניינינו למדנו שבין לרדב"ז ובין לב"ח דעת הרמב"ם היא שיש אסור גזל במשחק בקובייה.

פסיקת ההלכה

השו"ע פסק כלשון הרמב"ם: (חור"מ סימן ש"ע סע' א'-ב'):

"יש דברים שאסרו חכמים משום גזל, והעובר עליהם הרי הוא גזלן מדבריהם: מפריחי יונים ומשחקים בקובייה... המשחקים בקובייה – כיצד? אלו משחקים בעצים או בצורות או בעצמות ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חברו באותו שחוק ייקח כך וכך וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר ייקח מחבירו כך וכך. וכן כל כיוצא בדברים אלו – הכל אסור וגזל מדבריהם הוא."

א"כ דעת השו"ע היא שהמשחק בקובייה וכן כל כיוצא בדברים אלו הכל אסור.

אולם מנגד, כאשר התוס' בסנהדרין (כה.) דן בדיני אסמכתא הוא מסיים:

"והא דפסקינן שמשחק בקובייה קני דווקא כשמעות שניהם על פי הדף לפי שהדף והמקום קנוי לאותו שירוויח כדי לקנות המעות אשר עליו, אבל המשחקים באמנה אפילו הקנו לא מהני אם לא הקנו בבית דין חשוב."

משמע שלמד שמשחק בקובייה אין בו משום אסמכתא ומסייג שכוונת הדברים דווקא כאשר הכסף שעליו מהמרים נמצא בעין והמקום והכסף קנויים לזוכה, להוציא מהבטחה בעלמא שאין בכך גמירות דעת מספקת. גם המרדכי מעיר כדברי התוס' אך אינו מצריך את קניית המקום אלא מסתפק במעות זמינים ומוכנים בלבד. וכדברים אלו פוסק הרמ"א (סימן ר"ז סעיף י"ג):

"ויש אומרים אפילו אם נתן לו משכון על המעות – לא מהני, דמעות אין כאן משכון אין כאן, אבל כשהמעות מוכנים על הדף מותר לשחוק ואין בו אסמכתא (מרדכי) ודלא כיש חולקים ואוסרים לשחוק בכל עניין, ויש אומרים שאינו מותר רק כשהדף שהמעות מונחים עליו קנוי לשניהם (תוספות)."

הגרלות מפעל הפיס

וכעת נחזור לגוף השאלה, האם מותר להשתתף בימנו בהגרלות של מפעל הפיס.

בעניין זה פוסק הרב עובדיה יוסף **ביביע אומר (חלק ז' חור"מ סימן ר')**:

"מעלת בנידון ההגרלה של מפעל הפיס י"ל דהוי בכלל משחק בקובייה... יש לאסור לדעת הרמב"ם ומן השו"ע, משום דהוי בכלל אסמכתא, ואסמכתא לא קניא. ורק לרמ"א יש מקום להתיר, כיוון דסבירא ליה כרב ששת דלא הוי בכלל אסמכתא... ואע"פ שהאשכנזים קיבלו את דעת הרמ"א, יכולים לסמוך עליו בנידון דידן שהרי התיר אפילו שחוק בקובייה, ובני אשכנז יוצאים ידי הרמ"א, מ"מ לדידן שומר נפשו ירחק מהם, כיוון שאנו קיבלנו הוראות מרן שאוסר שחוק בקובייה וענייני גורל."

אולם הרב אברהם שפירא זצ"ל (תחומין חלק ה') וכן "בעל תשובות והנהגות" (חלק ד') חלקו על הרב עובדיה וחילקו מספר חילוקים בין משחק בקובייה להגרלת פיס של היום.

א. אסמכתא נאמרת דווקא כשאדם מתחייב אם יהיה דבר פלוני אקנה או אתן. אבל בכרטיס, שכעת לפני ההגרלה הוא שווה כסף ויש אפשרות למוכרו בשוק ולקבל את שווי, א"כ יש לראות זאת ככניסה להשקעה וכאדם שמשקיע בעסק שיש אפשרות שהעסק יעלה יפה או לחילופין שיפסיד.

ב. בהגרלות כמו של מפעל הפיס שהכסף משולם לסוכנות המפעל, הקונה יודע בבירור שכסף זה לא יוחזר אליו, אלא הסוכן יעבירו לסוכנות המקומית ויושם בבנק, ואחר כך יועבר ללשכה המרכזית, ואין לקונה שום ציפייה שכסף זה יוחזר אליו, אלא המפעל ודאי זוכה בהם לחלוטין, וע"כ אין חשש שמא לא התכוון להקנות את הכסף לחלוטין, אלא יש בליבו תקווה שבסופו של דבר לאחר כמה ימים, זה יגרום לו לרווח כפול ומכופל, משום שהמספר שלו יזכה בסכום גדול.

ג. בכרטיסי הגרלה שמחולקים בכל המדינה ורבים המשתתפים ובנוסף אין למשתתפים קשר זה עם זה יודע כל אחד שהסיכוי שלו קלוש מאוד ומקבל זאת בלב שלם ואין זה דומה למספר אנשים המתמודדים במשחק קובייה בה כל מתמודד רואה את חברו שמשחק איתו וצופה לנצחו.

וא"כ מסקנת דבריהם היא שאף לשיטת השו"ע האוסר משחק בקובייה מדין אסמכתא יש להתיר משחקי פיס הנערכים כיום.

מצוות עשה שהזמן גרמא – ברכות החמה והאילנות

יקיר מדר (ג')

שם שהברכה היא פעם אחת בכל עשרים ושמונה שנים, כשהשמש ביחס לכדור הארץ נמצאת באותו יחס שהייתה כשנתלו המאורות בשעת בריאת העולם.⁹ וכן פסקו הרמב"ם¹⁰, הטור והשו"ע¹¹.

ד. עוד בגדרי מעש"ג

המג"א¹² כתב שנשים פטורות מברכת הלבנה משום שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא ואפילו למנהג שמברכים על מעש"ג כגון סוכה ולולב, לא יברכו ברכה זו, מפני שהן גרמו פגם הלבנה. ותמה עליו ר' שלמה קלוגר¹³ מה שייך כאן מעש"ג? הרי כפי שכבר בארנו - הכלל שנשים פטורות ממעש"ג הוא רק במצווה שניתן לעשות את מעשה המצווה בכל זמן, כמו לולב ותפילין, שתמיד ניתן ליטול לולב או להניח תפילין, אלא שהתורה הגדירה זמן מסוים שרק בו ניתן לקיים את המצווה. ולפי"ז מצוות ברכת לבנה אינה מצוות עשה שהזמן גרמא, ומ"מ נשים פטורות מטעמו של השל"ה שהן גרמו ללבנה שתפגם. הגאון מהר"י מילר¹⁴ דייק מדברי השל"ה שדווקא מברכת לבנה נשים פטורות כיוון שהן היו בעיקר פגם הלבנה, אך בברכת חמה - חייבות, ואין כאן בעיה של מעש"ג. וכתב שהחכם צבי הסכים לדבריו והורה לאשתו לברך על פי דיוק זה.

אך יש לתרץ את מה שתמה ר' שלמה קלוגר על המג"א - מה שייך כאן מעש"ג? הרי כאן זמן המצווה הוא רק בגלל המציאות. אמר לי אבי מורי שיתכן לומר שברכת לבנה, בניגוד לשאר מצוות שתלויות במציאות, הינה מצוות עשה שהזמן גרמא. וזאת משום שאנו קובעים את הזמן ע"פ הלבנה, ממילא יוצא שהשינוי בלבנה (במציאות) הוא בעצם שינוי בזמן ולכן על כל פנים לדעת המג"א זו מצוות עשה שהזמן גרמא. ולפי"ז יש מקום לדחות גם ראייתו של הגאון מהר"י מילר שהרי אנו מחשבים את החודש לא רק לפי הלבנה אלא גם לפי החמה, וא"כ גם שינוי המציאות בחמה נחשב שינוי בזמן וברכת החמה נחשבת מעש"ג, ונשים פטורות.¹⁵

ה. מסקנה

הרב עובדיה יוסף¹⁶ הביא את שתי הדעות ופסק כמי שאומר שנשים מברכות ברכת החמה וכן ברכת האילנות, אך הוסיף שטוב שיעמדו הנשים בצד האנשים, בנפרד, וישמעו הברכה מפי השליח ציבור, ויצאו ידי חובתן לכל הדעות.

גם הציץ אליעזר¹⁷ פסק ע"פ המהר"ל דיסקין שנשים מברכות ברכת החמה, ואין זה דומה לברכת לבנה כיוון שברכת לבנה אין מברכין אחר חצי חודש אע"פ שהיא במילוי המתאים, אך ברכת חמה לא מברכים רק כיוון שהמציאות משתנה. ועוד, שזה רק אחד הפרטים של ברכת "עושה בראשית".

הרב מרדכי אליהו¹⁸ כתב שמפני שיש בזה מחלוקת, נשים לא תברכנה. וטוב שתשמע אשה את הברכה מבעלה שיכוון להוציאה ידי חובה.

שאלה: האם נשים חייבות במצוות ברכת האילנות, וכן האם חייבות הן במצוות ברכת החמה?

א. ברכת האילנות

אומרת הגמרא בברכות¹ "אמר ר' יהודה האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם". כלומר: הרואה בימי ניסן אילנות מלבלבים מברך עליהם ברכה זו. וכן פסקו הרמב"ם², הטור והשו"ע³. מברכים ברכה זו פעם אחת בשנה. השאלה היא האם מצווה זו היא מצוות עשה שהזמן גרמא (להלן: מעש"ג) וא"כ – נשים פטורות, או שמא אינה מצוות עשה שהזמן גרמא וחייבות.

ב. בגדרי מצוות עשה שהזמן גרמא

לכאורה בפשוט נראה שברכת האילנות הינה מעש"ג, שהרי ניתן לברכה אך ורק בחודש ניסן. אך אין הדבר כן. נברר מהו גדר מצוות עשה שהזמן גרמא: במסכת קידושין⁴ אומרת המשנה: "וכל מצוות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות". הגמרא שם לומדת שנשים לא חייבות למול את בניהם מזה שכתוב אצל אברהם "כאשר ציווה אותו אלוקים" – אותו ולא אותה. ועל כך שואלים התוס' - למה צריך פסוק ללמד שאשה פטורה ממילה? הרי זו מעש"ג, שנימול רק ביום השמיני! מתרצים התוס' שכיוון שמהיום השמיני והלאה אין הפסק למצווה – אינה נחשבת מעש"ג. מכאן רואים שההגדרה של מעש"ג היא לא רק שיהיה זמן התחלתי למצווה אלא שיהיה לה גם סוף.

אך לגבי ברכת האילנות יש גם התחלה וגם סוף, מתחילת ניסן ועד סופו. אלא שפרש רש"י על הגמרא שהזכרנו "שהזמן גרמא – שהזמן גורם לה שתבוא". ע"מ לבאר את הגדרתו של רש"י למצוות עשה שהזמן גרמא נשתמש במה שכתב הטורי אבן⁵ שאינה נקראת מעש"ג אלא מצווה שאינה נוהגת בכל זמן מצד עצם המצווה, אך מצווה כמו ביכורים שמצד עצם המצווה ניתן להביא גם אחרי חנוכה אם היו מצויים על פני השדה וזה שלא מביאים זה רק משום שאין זה זמן הבאה כי אינם מצויים על פני השדה. ואותו דבר אצלנו, שמצד עצם המצווה ניתן לברך גם אחרי ניסן אלא שבניסן זה הזמן שהאילנות מלבלבים, זמן המצווה אינו מצד עצם המצווה אלא מצד המציאות כמו ברכת לבנה ששייך לברך בזמן מסוים על חידושה אך לא הזמן קובע אלא המציאות של חידוש הלבנה.⁶ ולפי זה מובן גם למה נשים מברכות שהחיינו על פרי חדש שבא מזמן לזמן ואין זה מעש"ג.⁷ וכן לגבי ברכות הרעמים והברקים, שנקווה שעוד נצטרך לברכם כמה שיותר השנה, שאע"פ שיש זמן מסוים שצריך לברכם אין הברכה תלויה בזמן אלא במציאות. וזוהי כוונת רש"י – "שהזמן גורם לה שתבוא", ולא המציאות!

ג. מצוות ברכת החמה

אומרת הגמרא בברכות⁸ "תנו רבנן, הרואה חמה בתקופתה אומר ברוך אתה ה' א-לוקינו מלך העולם עושה מעשה בראשית" ופרש אביי

1 מג:

2 הלכות ברכות, פ"י, ה"ג.

3 סימן רכו', ס"א.

4 דף כט.

5 מגילה כ:

6 ומה שלא מברכות נשים ברכת לבנה, כתב השל"ה שזה משום שהן היו בעיקר הפגם של הלבנה, כמו שנבאר לקמן.

7 עיין חזו"ע, ברכות, עמ' תפח. וכן מהרצ"פ פראנק בהר צבי, או"ח, סימן רכ"ו.

8 נט:

9 עיין רש"י שם לתוספת ביאור.

10 הלכות ברכות, פ"י הי"ח.

11 סימן רכ"ט, סעיף ב'.

12 סימן תכ"ו.

13 חכמת שלמה, תכ"ו.

14 שו"ת ר' יהודה מילר, סימן קי"א.

15 וע"ע בשו"ת אור פני משה, סימן י"ד, שתפס בפשיטות שברכת החמה היא מעש"ג.

16 חזון עובדיה, ברכות, עמ' תפח.

17 חלק כ"א, סימן ד', אות ב'.

18 הלכות חגים, עמ' 32.

ביעור חמץ ביו"ט

הרב בן-ציון אלגזי שליט"א

השאלה השבועית

שאלה: המג"א פסק שכאשר מוצא חמץ ביו"ט מותר לומר לנכרי להטילו לים מפני שזה שבות דשבות במקום מצוה (שבות של טלטול מוקצה, שבות של אמירה לעכו"ם במקום מצוה של "תשביתו"). והקשה הגרעק"א, הרי קי"ל דאין שליחות לעכו"ם, א"כ בביעור העכו"ם הוא אינו מקיים מצוה של תשביתו, ומדוע נחשב מקום מצוה?

מפאת טעות אנוש, חלה טעות בתשובה בגליון הקודם, והרי היא לפניכם:

תשובה לגליון 93: שאלנו, מה פירוש "כל צרפתא לאשפתא חוץ מפרשנדתא" ומי כתב כך. התשובה היא שפירוש המשפט הוא שכל חכמי צרפתא..... חוץ מרש"י שכונה פרשנדתא. את המשפט הנ"ל כתב האבן עזרא.

תשובה לגליון 94: שאלנו, איך ייתכן לומר שאדם המשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר על "בל יראה", כיוון שהוא ניתק לעשה של "תשביתו", הרי עפ"ז יוצא שאם מישהו גזל ע"מ להשיב אינו עובר על לאו, כי הוא ניתק לעשה, וזה וודאי אינו נכון, וניתן לתרץ שנראה שכוונת תוס' היתה שכיוון שהלאו של "בל יראה" מנותק לעשה של "תשביתו", זה מגלה שהלאו הוא להחזיק חמץ בתורת בעלות, וכיון שמששה ע"מ לבערו אינו מחזיקו בתורת בעלות ואינו עובר על הלאו, משא"כ גבי גזל שבגזילה בודאי עובר על העבירה בשעת מעשה ומה שמשיב אחר-כך הוא רק כפרה על העבירה.

הקידושין – קידוש המציאות

אבינדב אבוקרט (בוגר הישיבה)

לנישואין מעשה קידושין הרי שמדובר בעניין אחר לגמרי. היא הנותנת, דווקא בגלל הדמיון החיצוני של הנישואין לפני ואחרי מתן תורה, הקידושין מגלים שמבחינה פנימית מדובר בעולם אחר לגמרי. **הקידושין מגלים את הצדדים הפנימיים של המציאות החיצונית בנישואין.** לכן, הם אלו שנותנים חלות של קדושה למציאות הנישואין והופכים אותה למרוממת יותר ממה שהייתה קודם מתן תורה. משום כך, דווקא כאן אנו זקוקים למעשה קניין שיקדם להתחלת יישומו במציאות. בספרי הדרש מובא, שדברי האגדה המובאים בכל מסכת קשורים לשמה של המסכת ולעניינה. במסכתנו, מסכת קידושין מצינו דרשות רבות בענייני לימוד התורה ומעלתה. יש לעמוד על הקשר בין הקידושין ומשמעותם ובין עניינה של התורה. פתח להבנה זו מצוי בדרשתם של חז"ל על הפסוק המדבר ביסוד הגדרתה של התורה "תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" (דברים ל"ג, ד): "אל תקרי מורשה אלא מאורשה" (ברכות נו., פסחים מט., מדרש רבה שמות ל"ג). וקשה, מה ראו חז"ל לדמות את לימוד התורה לקשר האירוסין? נבאר את הדברים בדרכנו, כמו בעולם הנישואין, גם לגבי התורה טועים רבים לחשוב כי מדובר במעשה טכני בעלמא, רכישת השכלה שאינה נוגעת לאישיותו של האדם ולמעשיו לקראתה ובעקבותיה. גם כן, זקוקים אנו להבהרה שיש להקדים לעניין מעשה של החלת קדושה שבלעדיו אין למציאות שום משמעות עצמית. כפי שביארנו, האירוסין והקידושין מלמדים כי אין לראות את קשר הנישואין במובנו החיצוני והמעשי בלבד ומגלים את העומק העומד מאחוריהם. על פי דימוי זה נאמר, שאם האדם יהיה "נשוי" לתורה, הוא יהפוך את הלימוד לטכני, חיצוני וככלי לרכישת השכלה בלבד. ברגע שהאדם יבין שהוא צריך להיות מאורש לתורה, הוא יבין שהקשר עם התורה אינו רק מה שנראה כלפי חוץ כלימוד אינטלקטואלי. הקשר עם התורה הוא יותר מהמעשה הטכני של לימוד, הוא חיבור עם האלוקים, דעתו ורצונו. הבנה פנימית של עניין לימוד התורה הוא למעשה אירוסין עם התורה שיוצקת תוכן ללימוד הטכני ולעשייה המעשית המשוליים לפרקטיקה של הנישואין.

ידוע, תהליך מיסוד הקשר בין איש ואישה מורכב משני שלבים. השלב הראשון הוא הקידושין או האירוסין, שבו האדם מקדש את אשתו ברכים שונות, ובכך חלים עליה כל דיני אשת איש. לאחר מכן, מגיע שלב הנישואין שבו האדם מכניס את האישה לביתו ואז הם מתחייבים אחד לשני בהתחייבויות ממוניות. אנו הרי מכירים קניינים רבים ובכולם הקניין הוא פעולה אחת ויחידה שמרגע ביצועה החפץ עובר לרשותו של הקונה. מדוע אם כן אנו מוצאים כאן קניין המורכב משני שלבים שבכל אחד קונה האדם דברים אחרים וזכויות שונות? הרמב"ם בתחילת הלכות אישות א', א': "קודם מתן תורה היה אדם פוגע אישה בשוק...". התמיהה על דברי הרמב"ם עולה מאליה. בשום הלכה לא מצינו שהרמב"ם, המדייק דרך כלל בלשונו, מציין מה הייתה ההלכה הנהוגה לפני שניתנה תורה. מדוע, אם כן, הרמב"ם טורח לכתוב שלפני מתן תורה לא היה קניין קידושין? בפשטות נראה לחדש, שיש הבדל יסודי בין הקידושין לנישואין. הקידושין נותנים חלות של שם חדש על שני בני הזוג ואילו הנישואין הם רק **מציאות**. אם כן, במישור הנישואין אין למעשה הבדל חיצוני בין ישראל לעמים. וכן מצינו בפועל, גם הגויים מתחתנים וגם אצלם מצינו מושג של אשת איש. זאת, משום שהנישואין הם רק פרקטיקה, אופן התהוות של האיש והאישה שנכנסה לביתו. זו המצית כוונתו של הרמב"ם, בפתח ההלכות מלמדנו הרמב"ם, שבעניין הנישואין לא חידשה התורה דבר ולכן לא תהיה התייחסות לעניין זה בדבריו של הרמב"ם. אם כן, הקדמה היסטורית זו היא למעשה הלכה בפני עצמה וממילא היא אינה מיותרת. היא מחדשת, שהלכות הנישואין יהיו כפי שאנו מוצאים בעולם וכל מה שיש לנו ללמוד הוא רק לעניין קידושין. (עי' ליקוטי שיחות, כרך ל"ט, פרשת כי תצא).

כאן המקום לומר, שלאחר שהתחדש עניין הקידושין הרי שגם עניין הנישואין קיבל גדר חדש. למרות שמבחינה חיצונית אין חידוש בענייניו של בית יהודי גם לאחר מתן תורה, מבחינה פנימית אם לא קדם

הכנה לשבת קודש

ר' אהוד שלמה פיקסלר

על פי סיפור זה אולי נוכל לבאר על דרך הרמז את אשר הוקשה לנו. נמשלו דברי תורה לאש, שנאמר: "הלוא כה דברי כאש נאום ה'", אומרת לנו התורה הקדושה, לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, אל תביאו עצמכם לידי כך שתצטרכו להדליק ולהבעיר את אש התורה מחדש בשבת, אל תגרמו שתכבה ח"ו ביום חמישי בלילה וביום שישי ע"י כך שתתרפו מללומדה. אלא שמרו את אש התורה דולקת מיום ליום ומחודש לחודש! ואם נאמר, לכבוד שבת אנו מתרפים, לקדושתה אנו מתכוונים, ומכינים בחינו וכל צרכינו – צרכי השבת, בליל וביום שישי, וכך עשו גדולי האמוראים כמובא במסכת שבת (ק"ט). "רב ספרא מחרין רישא, רבא מלח שיבוטא. רב הונא מדליק שרגי, רב פפא גדיל פתילתא. רב חסדא פרים סילקא. רבה ורב יוסף מצלחי ציבי. רבי זירא מצתת צתותי. רב נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתף ונפיק". אמור תאמר לנו התורה הקדושה, אכן, יש להתכונן לשבת, אך לחזור ללימוד מיד כשמסיימים ההכנות. ויותר מכך, אם תאמרו, לקדושתה אנו עושים, כבר כתבתי עליכם בתורה, "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה'". וכך יש לפסק הפסוק: ששת ימים תעשה מלאכה (מלאכת התורה) וביום השביעי – (אם מלאכת התורה תמשך ששת הימים וגם ביום השביעי, אז) יהיה לכם קודש...

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' כל העושה בו מלאכה יומת. לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". לא תבערו אש בכל מושבותיכם, מה יצא ללמדנו?
בעיר קראקא שבפולין, סיפר פעם הגאון רבי שמואל וואזנר, התהלך גאון עצום, מהמופלגים הגדולים שבפולין לפני השואה, ושמו רבי יוסף שטיינהרט הי"ד. גאון זה שלט עוד בבחרותו בכל מכמני הבבלי והירושלמי, ספרא וספרי, וידע בעל פה כל ארבעת חלקי השולחן ערוך. פעם, המשיך לספר הגבא"ד של זכרון מאיר, פגשתי אותו בקראקא ובקשתי ממנו שיספר לי כיצד זכה לכתר תורה שזכה, שהרי גם בפולין של אז לא היו הרבה תלמידי חכמים שהגיעו לדרגה כזו של ידיעת התורה – בבחרותם!
ורבי יוסף הי"ד לא כיחד ממני סודו, ואמר את כל האמת; "היינו חבורת בחורים שסיכמנו יחד שמידי יום ישישי בצהרים, נתלבש כבר בבגדי שבת ונבוא ללמוד בבית המדרש את הסוגיות הקשות שבש"ס, כמו העור והרוטב וכיוצא בזה, וכתוצאה מכל הייתה לנו סיעתא דשמיא מיוחדת".

לקח בפרשה

מזל טוב

לר' עומרי קראוס, להולדת הבת
לראובן דויטש (ה'), לנישואין